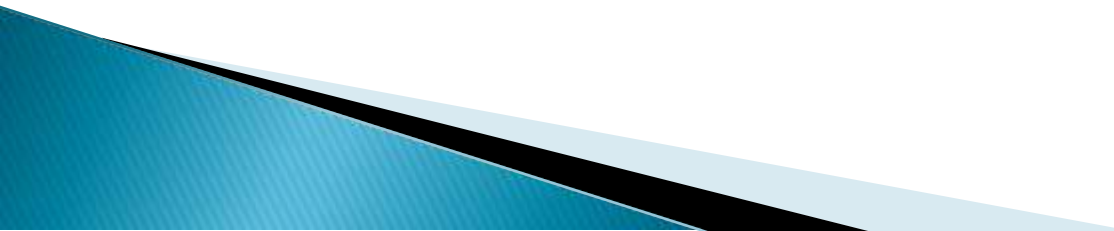
The background of the slide is a bright, sunlit outdoor scene. In the foreground and middle ground, there is a group of people, including men and women of various ages, some in formal attire like suits and dresses. They appear to be walking or standing in a park-like area. In the upper right corner, a large white airplane is flying across a clear blue sky. The overall atmosphere is bright and positive, with a strong light source from the top left creating a lens flare effect.

**ОСНОВНІ ЗАСАДИ
ФІЛОСОФСЬКОГО РОЗУМІННЯ
СУСПІЛЬСТВА (ФІЛОСОФІЯ
СУСПІЛЬСТВА)**

План:

1. Природа суспільства у філософській традиції.
  2. Онтологія соціального.
  3. Форми організації суспільного буття.
  4. Малі та середні соціальні групи.
  5. Великі соціальні групи як основні суб'єкти суспільного розвитку (класи, нації).
-

**Ламбер Адольф Жак
Кетле (1796–1874)**

Засновника соціальної філософії визначити важко. В XVI ст. вперше в обігу з'являється термін «соціальна фізика». Суспільствознавство фактично вважалось частиною «фізики». Даний термін вживався включно до другої половини XIX століття. Його використовували знаменитий дослідник статистичних закономірностей в суспільстві Ламбер Адольф Жак Кетле (1796–1874) та засновник філософії позитивізму Огюст Конт, хоча останній з часом почав використовувати термін «соціологія».

Термін «соціальна філософія» вперше застосував німецький філософ, відомий представник «франкфуртської школи» Макс Горкгаймер.

Огюст Конт (1796–1874)

Макс Горкгаймер (1895–1973)

Природа суспільства у філософській традиції

Принципи кожного філософського напрямку нерідко використовувалися для осягнення таємниць суспільства, розв'язання проблеми «людина— суспільство».

Ідеалом для Платона було суспільство, де кожній дитині надається можливість здобути той найвищий ступінь освіти, який вона має досягнути відповідно до своїх природних можливостей, і де кожен індивід може зайняти ту найвищу посаду в державі, яку дозволять його особисті досягнення (здібності, освіта і досвід).

Аристотель також проводив паралель між людиною і суспільством. Але, на відміну від Платона, розглядав не суспільство похідним від людини як державної істоти, а навпаки, у нього людина є похідною від суспільства. За його переконанням, людина за межами суспільства-держави є абстракція, поза суспільством вона неможлива, як неможлива жива рука, відокремлена від тіла.

◇ Ідеальною державою для нього є «суспільство рівних, об'єднаних однією метою — досягти найкращого життя, наскільки це можливо».

Аристотель вважає верховенство закону (конституційне правління) ознакою доброї держави.

**Структура суспільного виробництва
У процесі соціального життя виробляються**

Людина

1-й підрозділ суспільного виробництва

- а) виробництво людини шляхом дітонародження
- б) виробництво людини як суспільної істоти (присвоєння їй її соціальної сутності) шляхом соціалізації

Суспільні відносини

2-й підрозділ

- а) економічні відносини
- б) соціальні відносини
- в) політичні відносини
- г) духовні відносини

Продукт

3-й підрозділ

матеріальні цінності

матеріальне виробництво

4-й підрозділ

духовні цінності

духовне виробництво

Однак уже в XVII—XVIII ст. відновлюються ідеї Епікура про суспільство. Мислителі Нового часу Т. Гоббс, Дж. Локк і Ж.-Ж. Руссо знову актуалізували ідеї добровільної угоди між людьми як вихідного принципу влаштування громадського життя. Так, Локк, виводячи цивільне суспільство зі згоди його громадян, писав, що «суспільство — втілення єдиного договору, укладеного чи такого, що має бути укладеним, між індивідами, які входять у державу чи створюють її».

Суспільна система має свої підсистеми, функціонування яких і забезпечує розвиток суспільства, суспільне відтворення:

- «*матеріальну*», або економічну, сферу (сфера — реальний процес людської життєдіяльності) суспільного життя як сферу спеціалізованого виробництва, розподілу, обміну і споживання «речей»;
- «*соціальну*» — сферу виробництва і відтворення безпосереднього людського життя, або «світ соціальних груп»;
- «*організаційну*» (політичну) — як сферу спеціалізованого виробництва суспільних відносин та ідей;
- «*духовну*» — як сферу спеціалізованого духовного виробництва, інформації.

Головні ознаки суспільства

Головними
ознаками
суспільства є:

- 1. Соціальна діяльність.*
- 2. Спілкування.*
- 3. Накопичення і передача досвіду.*

Люди як об'єкти і суб'єкти суспільного буття характеризуються не лише **індивідуальними ознаками** і якостями, а й мають загальнозначуще — **соціальне** — зумовлене обставинами їх суспільного існування: умовами матеріального виробництва, соціальним устроєм, політичною організацією, рівнем суспільної свідомості й культури.

Спочатку, намагаючись досягти єдності, звільнитися від страху самотності й невідання, людина робила спробу повернення до своїх витоків — до природи, тваринного життя через своєрідне «зняття» набутого «людського», власне, «вивільнення» від людських ознак — розуму й самоусвідомлення.

Розвиваючи екзистенційну комунікацію, італійський філософ Ніколо Аббаньяно (1901—1990) запровадив термін «**коекзистенція**» (співіснування), що означає солідарне співтовариство людей, в якому формується людське «Я».

У такому ж руслі осмислюється людське буття і в так званій «**філософії зустрічі**» Мартіна Бубера (1878—1965), який переконаний, що тільки через «Ти» людина стає «Я». Особлива сутність людини, підкреслював він, прямо пізнається лише у живому спілкуванні людини з людиною. Адже і горила — індивід, і термітник — колектив, але «Я» і «Ти» є лише у світі людей, оскільки людина — її «Я» — виникає лише після того, як буде покінчено з будь-якими умовностями й ілюзіями.

Соціальна роль — сукупність дій, які мусить виконувати особа, маючи певний статус у соціальній системі.

Кожний статус, як правило, передбачає кілька ролей, які, за Т. Парсонсом, характеризуються п'ятьма основними прикметами: —емоційна: одні ролі потребують емоційної стриманості, інші — розкутості;

— спосіб одержання: одні приписуються, інші — завойовуються;

—масштаб: частина ролей сформульована і чітко обмежена, інша — розмита, невизначена;

—формалізація — дія в межах установлених правил або довільно;

— мотивація — спрямування на особисте чи загальне благополуччя тощо.

10.3. Форми організації суспільного буття

Суспільство є системною сукупністю індивідів, які, взаємодіючи, перебувають у певних зв'язках і стосунках, забезпечуючи свою життєдіяльність. Ці взаємовідносини можуть набувати найрізноманітнішого змісту: демографічного, економічного, національного, професійного, політичного, світоглядного тощо, відповідно до чого формуються й певні об'єднання людей, різного рівня загальності (широти) — «соціальні спільності».

Соціальна спільність — реально існуюча сукупність індивідів, що емпірично фіксується, відрізняється відносною цілісністю і є самостійним суб'єктом соціальної дії.

Соціальні групи — різновидність соціальних спільнот; основна структурна одиниця суспільства, його «субкомпонент»

Соціальна група — обмежена в розмірах спільність людей, виокремлених із соціального цілого на основі специфіки діяльності, соціальної належності, спільності відносин, цінностей, норм поведінки, що склались у межах історично визначеного суспільства.

Залежно від компактності, форми зв'язків і кількості учасників у соціальних групах прийнято виділяти внутрішні утворення: за розміром — мікросоціальні (малі), локальні (середні), макросоціальні (великі); за соціальним статусом — формальні (офіційні) та неформальні (неофіційні); за безпосередністю зв'язків — реальні (контактні) та умовні тощо. Розміри, структура і склад соціальної групи визначаються цілями, заради яких вона набула буттєвого статусу. Найпоширенішою є класифікація груп за розміром, оскільки за нею вбачаються й інші типи класифікацій. Так, наприклад, мала чи локальна соціальні групи можуть бути, крім усього, формальними чи неформальними, реальними чи умовними.

10.4. Малі та середні соціальні групи

Малі соціальні групи (мікросоціальні спільноти) — спільноти, які об'єднують незначну кількість людей (до кількох десятків) на основі безпосередніх тісних контактів, стійкого спілкування, певних цінностей і норм поведінки.

Різновидом малої соціальної групи є так звані первинні малі групи. Цей термін запроваджений американським соціологом Ч. Кулі. Прикметною ознакою цих груп, за Кулі, є тісні й безпосередні зв'язки та співробітництво їх учасників на основі високого рівня емоційності. Прикладом первинних соціальних груп є сім'я, «ігровий майданчик», сусіди. Вони є універсальними, притаманними всім часам і всім стадіям розвитку, формування соціальної природи індивіда, дають найперший і найповніший досвід соціальної єдності, яка ґрунтується не на абстрактній, а на живій, чуттєво-емоційній основі. Через первинну групу здійснюється соціалізація індивідів, засвоєння ними зразків поведінки, соціальних норм, цінностей та ідеалів. Такі групи виконують роль первинної ланки у зв'язках між суспільством і особою. Через них людина усвідомлює свою належність до певних соціальних спільнот, бере участь у житті суспільства.

Сім'я як мікросоціальна група — соціально-біологічна спільнота, що існує на основі шлюбних зв'язків, кровної спорідненості або всиновлення, яка регулює стосунки між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми й відповідає за виконання притаманних їй різноманітних функцій.

Як спільнота сім'я така ж давня, як і сама людина. Вона пройшла довгий шлях історичного розвитку, в процесі якого видозмінювались внутрішні стосунки в ній, набуваючи різноманітного ціннісного впливу. Більшість дослідників вважає, що сім'я як історичне явище в своєму розвитку пройшла кілька етапів, форм. Їй передував період проміскуїтету (лат. promiscuus — змішаний, спільний) — стадія нічим не обмежених статевих зносин у первісному суспільстві (полігамія), яку інколи ще називають «стадією зоологічного індивідуалізму».

Середні соціальні групи

До середніх соціальних груп зараховують, як правило, численні об'єднання людей (від кількох тисяч до десятків мільйонів).

Середні (локальні) соціальні групи — спільності людей, які формуються за стратифікаційною, функціональною, регіональною та іншими ознаками.

10.5. Великі соціальні групи як основні суб'єкти суспільного розвитку (класи, нації)

Проблемі сутності класів, класових відносин чи не найбільше уваги приділяли французькі історики Франсуа Гізо (1787—1874) й Огюстен Тьєррі (1795—1856), англійські й французькі політекономи Адам Сміт (1723—1790) і Давид Рікардо (1723—1772). Значну увагу вченню про класи приділено і в марксизмі.

Класи як великі соціальні групи людей характеризуються такими соціально-економічними ознаками:

- місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва;
- ставленням до засобів виробництва (головна класотворча ознака), роллю в суспільній організації праці;
- способом одержання і часткою прибутку суспільного багатства.

До великих соціальних груп, які відіграють надзвичайно важливу роль у суспільному житті, належить і **нація** (на сьогодні відомо на планеті до 1000 різноманітних етнонаціональних спільнот) — феномен, що все очевидніше стає центром подій сучасної світової історії, привертаючи до себе небувалий інтерес. Нація, національне не є «витвором», «фантазією» націоналістів. Нація є «природний орган людства» (И. Гердер), тобто його об'єктивне надбання. Інша річ, що цей феномен занадто заполітизований, а тому за ворохом фальсифікацій і спекуляцій не завжди помітна його незаперечна цінність для людства. А з іншого боку — будучи найскладнішим витвором людського співжиття, нація є надзвичайно складним об'єктом пізнання, теоретичного осягнення.

Нація (лат. natio — народ) — духовно-соціальний різновид стійкої людської спільності, що склалась історично на певній території і ха-трактеризується глибоким внутрішнім відчуттям, самоусвідомленням власної належності до певної етнічної групи та спільністю мови, культури, побуту й звичаїв, історичних переживань, психічного складу, антропологічних особливостей, економічних інтересів у творенні матеріальних цінностей, території (життєвого простору»).

Закономірність існування сучасного світу полягає в його багатоманітності. Як природа, так і суспільство прагнуть до індивідуалізації, різноманітності. І роль нації в цьому процесі неоціненна. Кожна нація у своєму своєрідному, оригінальному має вічне, загальне значення. Як не можна припустити, що всі індивідуальні різновидності органічного світу зіллються колись в один біологічний вид, так само неможливо припустити, що все людство колись втратить свої національні особливості. Будь-яка одноманітність, зокрема й етнонаціональна, є не тільки небажаною, але й неможливою, оскільки у живій природі вона тотожна фактичному омертвінню. Тому, прагнучи зберегти свою етнонаціональну багатоманітність, людство засвідчує свою життєздатність сьогодні і в майбутньому.